

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
prezentate la 17 septembrie 2020¹

Cauza C-387/19

**RTS infra BVBA,
Aannemingsbedrijf Norré-Behaegel
împotriva
Vlaams Gewest**

[cerere de decizie preliminară formulată de Raad van State (Consiliul de Stat, Belgia)]

„Procedură preliminară – Procedură de achiziții publice de lucrări, bunuri și servicii – Desfășurare a procedurii – Motive de excludere – Dovadă privind măsurile de reabilitare – Modalități”

1. Articolul 57 din Directiva 2014/24/UE² reglementează motivele de excludere a operatorilor economici de la participarea la procedurile de achiziții publice.
2. Cu toate acestea, operatorii respectivi pot furniza dovezi prin care să arate că măsurile pe care le-au luat sunt suficiente pentru a demonstra fiabilitatea lor, în pofida existenței unui motiv relevant de excludere. *Autocorectarea* prevăzută la articolul 57 alineatul (6) este una dintre noutățile aduse de Directiva 2014/24 în raport cu Directiva 2004/18/CE³, care a precedat-o.
3. Curtea a examinat deja în diverse ocazii articolul 57 din Directiva 2014/24, inclusiv în ceea ce privește alineatul (6) al acestuia⁴. În schimb, aceasta nu s-a pronunțat cu privire la posibilitatea ca autoritatea contractantă să impună operatorului economic să ia inițiativa pentru a beneficia de autocorectare, precum în prezenta cauză.

¹ Limba originală: spaniola.

² Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE (JO 2014, L 94, p. 65).

³ Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii (JO 2004, L 134, p. 114, Ediție specială, 06/vol. 8, p. 116).

⁴ Hotărârea din 24 octombrie 2018, Vossloh Laeis (C-124/17, EU:C:2018:855, denumită în continuare „Hotărârea Vossloh”), și Hotărârea din 19 iunie 2019, Meca (C-41/18, EU:C:2019:507).

I. Dreptul aplicabil

A. Dreptul Uniunii

1. Directiva 2014/24

4. În considerentele (101) și (102) se arată că:

„(101) Autorităților contractante ar trebui să li se ofere în continuare posibilitatea de a exclude operatorii economici care s-au dovedit a nu fi fiabili, de exemplu din motive de încălcare a obligațiilor de mediu sau sociale, inclusiv a normelor privind accesibilitatea pentru persoanele cu handicap sau alte forme de comitere a unei abateri profesionale grave, cum ar fi încălcări ale normelor de concurență sau ale drepturilor de proprietate intelectuală [...].

Ținând seama de faptul că autoritatea contractantă va fi responsabilă pentru consecințele eventualei sale decizii eronate, autoritățile contractante [...] ar trebui [...] să fie în măsură să excludă candidați sau ofertanți a căror performanță în alte contracte de achiziții publice din trecut a arătat deficiențe majore în ceea ce privește cerințele de fond, de exemplu nerespectarea obligației de a furniza sau de a executa, deficiențe semnificative ale produsului sau ale serviciului furnizat, ceea ce le face inutilizabile pentru scopul propus, sau un comportament necorespunzător care aruncă îndoieli serioase cu privire la fiabilitatea operatorului economic. Legislația națională ar trebui să prevadă o durată maximă pentru aceste excluderi.

Atunci când aplică motive facultative pentru excludere, autoritățile contractante ar trebui să fie atente în mod special la principiul proporționalității. [...]

(102) Cu toate acestea, ar trebui să se prevadă posibilitatea ca operatorii economici să adopte măsuri de conformare pentru remedierea consecințelor infracțiunilor penale sau ale abaterilor și prevenirea în mod eficient a repetării acestora [...]. În cazul în care aceste măsuri oferă garanții suficiente, operatorul economic în cauză nu ar mai trebui să fie exclus doar din aceste motive. Operatorii economici ar trebui să aibă posibilitatea de a solicita examinarea măsurilor de conformare luate în vederea unei posibile admiteri la procedura de achiziții publice. Cu toate acestea, ar trebui să se lase la latitudinea statelor membre să stabilească condițiile procedurale și de fond exacte aplicabile în astfel de cazuri. Acestea ar trebui să aibă în special libertatea de a decide dacă permit fiecărei autorități contractante să efectueze evaluările relevante sau dacă doresc să încredințeze această sarcină altor autorități la nivel central sau descentralizat.”

5. Conform articolului 18 alineatul (1) („Principii aplicabile achizițiilor”):

„Autoritățile contractante îi tratează pe operatorii economici în mod egal și fără discriminare și acționează într-o manieră transparentă și proporționată.

[...]”

6. Potrivit articolului 56 alineatul (1) („Principii generale”):

„Contractele se atribuie pe baza criteriilor prevăzute în conformitate cu articolele 67-69, sub rezerva verificării de către autoritatea contractantă, în conformitate cu articolele 59-61, a îndeplinirii tuturor următoarelor condiții:

[...]

(b) oferta a fost prezentată de un ofertant care nu este exclus în conformitate cu articolul 57 [...]"

7. Articolul 57 („Motive de excludere”) prevede:

„[...]

(4) Autorităţile contractante pot exclude sau statele membre le pot solicita acestora să excludă de la participarea la o procedură de achiziţie publică orice operator economic aflat în oricare din următoarele situaţii:

[...]

(c) dacă autoritatea contractantă poate demonstra prin mijloace adecvate că operatorul economic se face vinovat de o abatere profesională gravă, care pune sub semnul întrebării integritatea sa;

[...]

(g) dacă operatorul economic a dat dovadă de deficienţe semnificative sau persistente la îndeplinirea unei cerinţe de fond prevăzute de un contract de achiziţii publice anterior, de un contract anterior încheiat cu o entitate contractantă sau de un contract de concesiune anterior care au dus la încetarea anticipată a respectivului contract anterior, daune interese sau alte sancţiuni comparabile;

(h) în cazul în care operatorul economic s-a făcut grav vinovat de declaraţii false la furnizarea informaţiilor necesare pentru verificarea absenţei motivelor de excludere sau a îndeplinirii criteriilor de selecţie, nu a divulgat aceste informaţii sau nu este în măsură să prezinte documentele justificative solicitate în conformitate cu articolul 59 sau

(i) în cazul în care operatorul economic a încercat să influenţeze în mod nepermis procesul decizional al autorităţii contractante, să obţină informaţii confidenţiale care i-ar putea conferi avantaje necuvenite în cadrul procedurii de achiziţii publice sau să furnizeze din neglijenţă informaţii false care pot avea o influenţă semnificativă asupra deciziilor privind excluderea, selecţia şi atribuirea.

[...]

(6) Orice operator economic care se află în una dintre situaţiile menţionate la alineatele (1) şi (4) poate furniza dovezi care să arate că măsurile luate de operatorul economic sunt suficiente pentru a demonstra fiabilitatea acestuia, în ciuda existenţei unui motiv relevant de excludere. Dacă astfel de dovezi sunt considerate suficiente, operatorul economic în cauză nu este exclus de la procedura de achiziţie.

[...]

Măsurile luate de către operatorii economici sunt evaluate ţinând seama de gravitatea şi de circumstanţele particulare ale infracţiunii sau ale abaterii. [...]

[...]

(7) Prin intermediul unui act legislativ sau administrativ naţional şi cu respectarea dreptului Uniunii, statele membre precizează condiţiile de aplicare a prezentului articol. [...]"

8. Articolul 59 („Documentul european de achiziție unic”) prevede:

(1) La momentul depunerii cererilor de participare sau a ofertelor, autoritățile contractante acceptă documentul european de achiziție unic (DEAU), constând într-o declarație pe propria răspundere actualizată ca dovadă preliminară în locul certificatelor eliberate de către autoritățile publice sau de către terțe părți care confirmă că operatorul economic în cauză îndeplinește oricare dintre următoarele condiții:

(a) nu se află în una dintre situațiile menționate la articolul 57 în care operatorii economici sunt sau pot fi excluși;

[...]

(4) O autoritate contractantă poate cere ofertanților și candidaților, în orice moment în timpul procedurii, să depună toate sau o parte dintre documentele justificative dacă acest lucru este necesar pentru a asigura desfășurarea corespunzătoare a procedurii.

[...]”

2. *Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2016/7*⁵

9. În conformitate cu articolul 1:

„Din momentul în care măsurile naționale de punere în aplicare a Directivei [2014/24] vor intra în vigoare și cel târziu de la 18 aprilie 2016, formularul standard prevăzut în anexa 2 la prezentul regulament trebuie să fie utilizat în scopul întocmirii documentului european de achiziție unic, menționat la articolul 59 din Directiva [2014/24]. Instrucțiunile de utilizare a acestui formular sunt prezentate în anexa 1 la prezentul regulament.”

B. Dreptul belgian

10. Articolul 61 alineatul 2 punctul 4 din koninklijk besluit van 15 juli 2011 plaatsing overheidsopdrachten klassieke sectoren stabilește⁶:

„În conformitate cu articolul 20 din lege, poate fi oricând exclus din procedură un candidat sau un ofertant care [...] a săvârșit o abatere profesională gravă.”

11. Articolul 70 din wet van 17 juni 2016 inzake overheidsopdrachten prevede⁷:

„Orice candidat sau ofertant care se află în una dintre situațiile menționate la articolele 67 sau 69 poate furniza dovezi care să arate că măsurile pe care le-a luat sunt suficiente pentru a demonstra fiabilitatea lui, în pofida existenței unui motiv relevant de excludere. Dacă autoritatea contractantă consideră că aceste dovezi sunt suficiente, candidatul sau ofertantul în cauză nu este exclus din procedura de atribuire.

⁵ Regulamentul de punere în aplicare al Comisiei din 5 ianuarie 2016 de stabilire a formularului standard pentru documentul european de achiziție unic (JO 2016, L 3, p. 16).

⁶ Decretul regal din 15 iulie 2011 privind atribuirea contractelor de achiziții publice în sectoarele clasice (*Belgisch Staatsblad*, 9 august 2011, blz. 44862, denumit în continuare „Decretul regal din 15 iulie 2011”).

⁷ Legea din 17 iunie 2016 privind contractele de achiziții publice (*Belgisch Staatsblad*, 14 iulie 2016, blz. 44219, denumită în continuare „Legea din 17 iunie 2016”), care a intrat în vigoare la 30 iunie 2017.

În acest scop, operatorul economic dovedeşte că a plătit sau s-a angajat să plătească o compensaţie în ceea ce priveşte eventualele prejudicii cauzate prin infracţiune sau prin abatere, că a clarificat complet faptele şi împrejurările, cooperând activ cu autorităţile însărcinate cu investigaţia, şi că a luat măsuri concrete la nivel tehnic, organizaţional şi în materie de personal, adecvate pentru a preveni orice noi infracţiuni sau abateri.

[...]

II. Situaţia de fapt şi întrebările preliminare

12. În luna mai a anului 2016, administraţia flamandă⁸ a anunţat o procedură de achiziţii publice în vederea atribuirii contractului de lucrări X40/N60/54 privind recondiţionarea nodului rutier Nieuwe Steenweg (N60) şi a drumurilor de acces şi de ieşire ale E17 din De Pinte⁹.

13. Anunţul făcea o referire formală la aplicarea motivelor de excludere prevăzute la articolul 61 alineatele 1 şi 2 din Decretul regal din 15 iulie 2011, printre care figurează săvârşirea în trecut a unei abateri profesionale grave¹⁰.

14. Autoritatea contractantă, prin decizia din 13 octombrie 2016, a decis să îl excludă din procedură pe unul dintre ofertanţi (uniunea temporară de întreprinderi Norré Behaegel-RTS infra BVBA, denumită în continuare „RTS-Norré”), deoarece membrii acesteia săvârşiseră anterior abateri profesionale grave¹¹.

15. Contractul a fost atribuit unui alt ofertant, care depusese oferta cea mai avantajoasă din punct de vedere economic.

16. Întreprinderile care făceau parte din RTS-Norré au atacat decizia din 13 octombrie 2016 la Raad van State (Consiliul de Stat, Belgia). Acestea au susţinut că, înainte de a fi excluse, ar fi trebuit să li se permită să dovedească faptul că au adoptat măsuri de corectare care demonstau fiabilitatea lor, în conformitate cu articolul 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24. În opinia lor, această dispoziţie era direct aplicabilă.

17. Acestea au susţinut de asemenea că administraţia pârâtă a dat dovadă de neglijenţă şi a încălcat mai multe principii: principiul privind ascultarea şi a celeilalte părţi (*audi et alteram partem*) şi principiile transparenţei, concurenţei loiale şi egalităţii (întrucât întreprinderile au fost tratate în mod inegal în comparaţie cu „colegile europene”).

18. Autoritatea contractantă a contestat posibilitatea de a conferi efect direct articolului 57 din Directiva 2014/24; în special, aceasta a contestat caracterul necondiţionat, clar şi precis al alineatului (6) al articolului respectiv. În ceea ce priveşte măsurile de corectare, autoritatea respectivă a subliniat că revine statelor membre sarcina de a detalia condiţiile de aplicare a acelei dispoziţii.

19. Cu caracter subsidiar, autoritatea contractantă a adăugat că decizia atacată nu încalcă regimul de adoptare din proprie iniţiativă a măsurilor de autocorectare, prevăzut de Directiva 2014/24¹².

8 În mod concret, Direcţia de drumuri şi trafic rutier din Flandra de Est din cadrul Autorităţii pentru Drumuri şi Trafic Rutier din Regiunea Flamandă, Belgia.

9 Anunţul a fost publicat la 11 mai 2016 în *Bulletin der Aanbestedingen* (Buletinul licitaţiilor) şi la 13 mai 2016 în suplimentul la *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* dedicat achiziţiilor publice europene.

10 Astfel cum se arată în decizia de trimitere (paragraful 3.3).

11 Aceste încălcări dădeau naştere la îndoieli cu privire la capacitatea întreprinderilor RTS-Norré de a asigura executarea corectă a contractului.

12 În opinia sa, ar putea exista teme în Legea din 17 iunie 2016, care prevede obligaţia de a furniza *motu proprio* dovezi privind măsurile adoptate (inclusiv în cazul în care legea respectivă nu era în vigoare la momentul iniţierii procedurii de cerere de ofertă).

20. Instanţa de trimitere are îndoieli cu privire la interpretarea articolului 57 alineatul (4) literele (c) şi (g) coroborat cu alineatele (6) şi (7) din Directiva 2014/24. Concret, aceasta solicită să se stabilească dacă dispoziţiile respective:

- permit excluderea unui ofertant fără să i se ofere posibilitatea de a furniza dovezi privind fiabilitatea lui, în cazul în care, potrivit autorităţii contractante, acesta a săvârşit o abatere profesională gravă şi nu a indicat din proprie iniţiativă măsurile de corectare adoptate,
- au efect direct, în ipoteza în care s-ar opune obligării ofertantului să furnizeze dovezi din propria iniţiativă.

21. În acest context, Raad van State (Consiliul de Stat, Belgia) a adresat Curţii următoarele întrebări preliminare:

- „1) Dispoziţiile prevăzute la articolul 57 alineatul (4) [literele] (c) şi (g) coroborat cu alineatele (6) şi (7) din Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achiziţiile publice şi de abrogare a Directivei 2004/18/CE trebuie interpretate în sensul că acestea se opun aplicării unei prevederi care obligă operatorul economic să facă dovada, din proprie iniţiativă, a măsurilor pe care operatorul economic le-a luat pentru a-şi demonstra fiabilitatea?
- 2) În caz afirmativ, dispoziţiile prevăzute la articolul 57 alineatul (4) [literele] (c) şi (g) coroborat cu alineatele (6) şi (7) din [Directiva 2014/24], astfel interpretate, au efect direct?”

III. Procedura în faţa Curţii

22. Decizia de trimitere a fost înregistrată la grefa Curţii la 17 mai 2019.

23. Au formulat observaţii scrise RTS-Norré, guvernele Austriei, Belgiei, Ungariei şi Estoniei, precum şi Comisia.

IV. Aprecieri

A. *Observaţii introductive*

24. Răspunsul la cele două întrebări preliminare necesită în primul rând clarificarea directivei aplicabile în prezenta cauză.

25. Din dosarul cauzei reiese că nu este aplicabilă Directiva 2014/24 (la care se referă trimiterea preliminară), ci directiva care a precedat-o (Directiva 2004/18), la care făceau trimitere anunţurile de participare.

26. Procedura de cerere de ofertă respectivă s-a desfăşurat în două etape:

- „anunţul de intenţie” a fost publicat la 17 octombrie 2015¹³ şi în acesta se invoca Directiva 2004/18 ca temei juridic al procedurii;

13 JO 2015/S 202-365107.

— „anunţul de participare” a fost publicat la 13 mai 2016¹⁴ şi în acesta figurează ca fiind aplicabilă tot Directiva 2004/18, în timp ce se atrage atenţia părţilor cu privire la motivele de excludere prevăzute de Decretul regal din 15 iulie 2011, care transpunea Directiva 2004/18.

27. Termenul de transpunere a Directivei 2014/24 a expirat, conform articolului 90 din aceasta, la 18 aprilie 2016, dată la care a fost abrogată Directiva 2004/18.

28. Potrivit unei jurisprudenţe constante a Curţii, „directiva aplicabilă în domeniul procedurilor de atribuire a contractelor de achiziţii publice este în principiu cea în vigoare la momentul la care autoritatea contractantă alege tipul de procedură pe care intenţiona să îl urmeze. Sunt, în schimb, inaplicabile dispoziţiile unei directive al cărei termen de transpunere a expirat după acest moment”¹⁵.

29. Având în vedere că, în prezenta cauză, anunţul de participare a fost „neîndoielnic ulterio[r] momentului la care autoritatea contractantă a ales tipul de procedură pe care intenţiona să îl urmeze şi a soluţionat definitiv problema dacă exista sau nu exista obligaţia de a asigura în prealabil condiţii concurenţiale pentru atribuirea contractului de achiziţie publică în cauză”¹⁶, fapt ce a avut loc la 18 aprilie 2016, aplicabilă *ratione temporis* era Directiva 2004/18.

30. Prin urmare, atât din jurisprudenţa Curţii, cât şi în special din anunţurile de intenţie şi de participare rezultă că procedura de achiziţii publice trebuie să respecte, în prezenta cauză, dispoziţiile Directivei 2004/18. Corolarul celor menţionate anterior este că întrebările preliminare se referă la interpretarea unor dispoziţii de drept al Uniunii (Directiva 2014/24) irelevante pentru soluţionarea litigiului¹⁷.

31. Consideraţiile prezentate în continuare vor avea, aşadar, caracter subsidiar, numai în cazul în care Raad van State (Consiliul de Stat) consideră că, din motive inerente dreptului său naţional, trebuie să aplice în orice caz Directiva 2014/24.

B. Cu privire la prima întrebare preliminară

1. Criterii de interpretare textuală şi contextuală

a) Modul de redactare a articolului 57 alineatele (6) şi (7) din Directiva 2014/24

32. Directiva 2004/18 nu prevede posibilitatea ca un operator economic, în legătură cu care există un motiv de excludere, să dovedească faptul că a adoptat măsuri de autocorectare. Articolul 51 din aceasta permitea totuşi ca autoritatea contractantă să invite întreprinderile să prezinte documente privind situaţia lor personală¹⁸.

¹⁴ JO 2016/S 092-164635.

¹⁵ Hotărârea din 28 februarie 2018, M.A.T.I. SUD şi Duemme SGR (C-523/16 şi C-536/16, EU:C:2018:122, punctul 36). A se vedea în acelaşi sens Hotărârea din 5 octombrie 2000, Comisia/Franţa (C-337/98, EU:C:2000:543, punctele 36, 37, 41 şi 42), Hotărârea din 11 iulie 2013, Comisia/Țările de Jos (C-576/10, EU:C:2013:510, punctele 52-54), Hotărârea din 10 iulie 2014, Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067, punctele 31-33), Hotărârea din 7 aprilie 2016, Partner Apelski Dariusz (C-324/14, EU:C:2016:214, punctul 83), şi Hotărârea din 27 octombrie 2016, Hörmann Reisen (C-292/15, EU:C:2016:817, punctele 31 şi 32).

¹⁶ *Ibidem*, punctul 36.

¹⁷ Această opinie este împărtăşită de guvernul belgian şi de Comisia Europeană în răspunsul la întrebările adresate de Curte. Primul adaugă totuşi că revine instanţei de trimitere sarcina de a aprecia dacă autoritatea contractantă a decis deja în mod definitiv, în anunţul de intenţie, să iniţieze o procedură de cerere de ofertă.

¹⁸ Un autor a sugerat că acest tip de măsuri ar putea fi acoperit, la articolul 45 din Directiva 2004/18, de excepţia de interes general. A se vedea Risvig Hamer, C., „Artículo 57”, în Steinicke, M., şi Vesterdorf, P. L., *EU Public Procurement Law*, C. H. Beck, Nomos, Hart, 2018, p. 643. Lipsa unei prevederi nu implică faptul că măsurile respective erau interzise sau nu puteau produce efecte asupra fiabilităţii operatorului economic, în temeiul unor principii precum cel al proporţionalităţii.

33. Dimpotrivă, Directiva 2014/24 consacră acestor măsuri¹⁹ o dispoziție [articolul 57 alineatul (6)] care include totuși numai câteva indicații, de exemplu cu privire la obiectivul²⁰ său ori la necesitatea de a motiva o evaluare negativă²¹. În ceea ce le privește pe celelalte, aceasta face trimitere la *condițiile de aplicare* stabilite de statele membre.

34. Astfel, în conformitate cu articolul 57 alineatul (7), „[p]rin intermediul unui act legislativ sau administrativ național și cu respectarea dreptului Uniunii, statele membre precizează condițiile de aplicare a prezentului articol”.

35. Libertatea statelor membre în această materie se conturează pe două planuri:

- planul general, în temeiul căruia dispun de o anumită putere de apreciere „în stabilirea condițiilor de aplicare a motivelor facultative de excludere prevăzute la articolul 57 alineatul (4) din Directiva 2014/24”²²;
- planul specific, referitor la momentul și la modalitatea în care trebuie să se furnizeze dovezi privind reabilitarea. În privința acestora, considerentul (102) al Directivei 2014/24 menționează că „ar trebui să se lase la latitudinea statelor membre să stabilească condițiile procedurale și de fond exacte aplicabile în astfel de cazuri”.

36. Prin urmare, nimic nu împiedică un stat membru să stabilească faptul că persoana afectată este cea care trebuie să ia inițiativa în acest domeniu. La *cererea* operatorului de a se examina măsurile pe care le-a adoptat se referă chiar considerentul (102) al directivei²³.

37. Astfel cum am arătat în alte concluzii²⁴, ceea ce urmărește articolul 57 alineatul (6) este ca autoritatea contractantă „să evalueze dovezile prezentate de cel care pretinde că s-a reabilitat”. Rolul autorității contractante „în această apreciere a probelor este [...] *pasiv* față de rolul *activ* care îi revine operatorului economic [...]”.

38. În concluzie, conținutul literal al articolului 57 alineatele (6) și (7) din Directiva 2014/24 nu se opune posibilității ca un stat membru să stabilească faptul că un operator economic care dorește să participe la o procedură de achiziții publice, în pofida faptului că i se aplică un motiv de excludere, trebuie să furnizeze *motu proprio*, pentru a-și demonstra fiabilitatea, dovezi privind măsurile de autocorectare adoptate de acesta.

b) Contextul articolului 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24

39. Interpretarea sistematică sau contextuală a articolului 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24 conduce la același rezultat.

40. Pe de o parte, conform articolului 56 alineatul (3) din aceea directivă, autoritățile contractante pot să solicite operatorilor economici să prezinte, să suplimenteze, să clarifice sau să completeze informațiile sau documentele relevante (fie cu privire la ofertă, fie cu privire la candidat) într-un termen adecvat.

19 Acestea pot fi calificate în mod nediferențiat în măsuri de autocorectate, de autoreabilitare, de remediere sau de modificare.

20 Alineatul (6) al doilea paragraf.

21 Alineatul (6) al treilea paragraf.

22 Hotărârea din 30 ianuarie 2020, Tim (C-395/18, EU:C:2020:58, denumită în continuare „Hotărârea Tim”, punctul 34).

23 Operatorii economici „ar trebui să aibă posibilitatea de a *solicita* examinarea măsurilor de conformare luate în vederea unei posibile admiteri la procedura de achiziții publice” (sublinierea noastră).

24 Concluziile prezentate în cauza Vossloh Laeis (C-124/17, EU:C:2018:316, punctele 48 și 49).

41. Dispoziția redactată astfel nu impune o *sarcină*, cu alte cuvinte o obligație pozitivă de a solicita informațiile menționate la alineatul (1) litera (b) al acesteia. De fapt, articolul însuși permite includerea unei dispoziții diferite în norma națională de transpunere.

42. Pe de altă parte, articolul 59 din Directiva 2014/24 prevede că însăși persoana interesată trebuie să fie cea care certifică, printr-un document european de achiziție unic (denumit în continuare „DEAU”), că nu se află în una dintre situațiile de excludere.

43. Prin urmare, DEAU este o declarație formală a operatorului economic în care acesta trebuie să indice că nu i se aplică motivul de excludere relevant sau că, în cazul în care i se aplică, și-a corectat comportamentul pentru a recâștiga credibilitatea pierdută.

44. DEAU, al cărui regim este configurat de Regulamentul de punere în aplicare 2016/7:

- pune operatorul economic care îl semnează în postura de a identifica *el însuși* dacă i se aplică vreun motiv de excludere, fie dintre cele obligatorii, fie dintre cele prevăzute de legislația națională sau specificate în anunțul de participare sau în caietul de sarcini;
- obligă acel operator ca, în caz afirmativ, să declare ce măsuri de autocorectare a adoptat, completând punctele din „formularul standard” prevăzute în acest scop²⁵.

45. Utilizarea DEAU nu exonerează ofertantul de obligația de a prezenta dovezi ulterioare, acesta fiind unul dintre angajamentele pe care trebuie să și le asume. Articolul 59 alineatul (1) din Directiva 2014/24 subliniază că DEAU „conține o declarație oficială care să ateste că operatorul economic va putea să furnizeze, la cerere și fără întârziere, documentele justificative respective”.

46. Articolul 59 alineatul (4) din Directiva 2014/24 autorizează, așadar, autoritatea contractantă să solicite ofertanților în orice moment în timpul procedurii să depună toate sau o parte dintre documentele justificative (care erau indicate sau la care se făcea referire în DEAU), dacă acest lucru este necesar pentru a asigura desfășurarea corespunzătoare a procedurii.

47. Această posibilitate se transformă în obligație, conform aceleiași dispoziții, în cazul unui ofertant în privința căruia s-a decis să i se atribuie contractul: autoritatea contractantă trebuie să îi solicite, astfel, să prezinte documente justificative actualizate (în conformitate cu articolul 60 și, dacă este cazul, cu articolul 62).

48. În lumina considerațiilor anterioare, deducem că, dacă sunt analizate sistematic și contextual dispozițiile Directivei 2014/24 și ale Regulamentului de punere în aplicare 2016/7, ele enunță o preferință clară privind momentul și modalitatea în care operatorul economic trebuie să declare că a adoptat măsurile de reabilitare: în acest scop, trebuie să utilizeze DEAU sau să aleagă altă modalitate, însă numai cu ocazia depunerii ofertei sale.

49. Conform acestei reguli, dacă un legiuitor național sau o autoritate contractantă solicită operatorului economic să declare încă de la început (și, dacă este cazul, să prezinte²⁶ documentele justificative) că a luat măsuri de autocorectare, cerința respectivă este conformă cu Directiva 2014/24.

²⁵ În anexa II (Formularul standard pentru DEAU) la Regulamentul de punere în aplicare 2016/7 sunt enumerate diferitele motive de excludere în legătură cu care operatorul economic trebuie să răspundă. În cazul în care unul dintre acestea i se aplică, operatorul trebuie să indice în căsuțele aferente dacă „a luat măsuri pentru a-și demonstra fiabilitatea în pofida existenței motivului de excludere respectiv (autocorectare)” sau dacă „a adoptat măsuri de autocorectare”; se adaugă că, „în caz afirmativ, descrieți măsurile luate”.

²⁶ Utilizatorii DEUC îndeplinesc acea obligație (sub rezerva unor verificări ulterioare) dacă indică în acesta măsurile adoptate, scop în care trebuie să completeze spațiile ad-hoc din formular.

c) *Articolul 69, în particular*

50. RTS-Norré propune interpretarea articolului 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24 prin analogie cu regimul ofertelor anormal de scăzute (articolul 69). Instanța de trimitere face referire de asemenea la acest criteriu hermeneutic în decizia sa²⁷.

51. Nu suntem de acord cu propunerea respectivă, deoarece articolul 69 din Directiva 2014/24 face referire la oferte care, în alte dispoziții ale acesteia, sunt calificate drept „neconforme”²⁸, dar pot fi admise. Aici nu este în joc fiabilitatea operatorului economic, ci viabilitatea materială a ofertei sale.

52. Analogia nu trebuie utilizată atunci când norma aplicabilă conține, în sine - situație care considerăm că există în prezenta cauză -, elemente suficiente pentru a o interpreta fără a fi necesar să se recurgă la o altă normă (prezumat) similară, cu atât mai puțin atunci când aceasta din urmă are un obiectiv diferit: articolul 69 din Directiva 2014/24 urmărește protejarea candidaților de deciziile arbitrare ale autorității contractante într-un context foarte diferit de cel al articolului 57 alineatul (6).

2. *Obiectivul articolului 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24*

53. Regula care permite operatorilor economici să invoce și să își dovedească credibilitatea, în pofida existenței unor motive de excludere, îi favorizează la prima vedere în primul rând pe aceștia. Prin urmare, este logic ca invocarea și dovedirea măsurilor de autocorectare să le revină celor care au interesul să participe la procedura de achiziții.

54. Această regulă demonstrează și un alt aspect, referitor la autoritatea contractantă. În conformitate cu articolul 56 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2014/24, aceasta trebuie să atribuie contractul după ce verifică dacă oferta a fost prezentată de un ofertant adecvat (cu alte cuvinte care nu este susceptibil de a fi exclus în temeiul articolului 57).

55. Revine autorității contractante sarcina de a verifica dacă există motive de excludere²⁹ și, în cazul în care există, dacă operatorul economic *nefiabil* a declarat că, în pofida acestora, este demn de încredere ca urmare a măsurilor pe care le-a adoptat³⁰.

56. În acest demers, autoritatea contractantă trebuie să se bazeze în primul rând pe informațiile furnizate de ofertanți. Articolul 57 alineatul (4) litera (h) din Directiva 2014/24 face referire la ipoteza în care operatorul *nu a divulgat* informațiile necesare pentru a verifica absența motivelor de excludere sau nu este în măsură să prezinte documentele justificative solicitate în conformitate cu articolul 59. Ambele împrejurări sunt suficiente pentru a exclude ofertanții respectivi din procedura de atribuire³¹.

57. Ar putea fi excesiv să se solicite celor care recurg la o procedură de achiziții publice să prezinte *motu proprio* în oferta lor, prin certificatele corespunzătoare, documente justificative privind toate aspectele enumerate la articolul 59 alineatul (1) din Directiva 2014/24. În plus, acest lucru nu ar fi necesar pentru garantarea unei bune desfășurări a procedurii și nu ar fi compatibil cu introducerea DEAU în legislația europeană privind contractele de achiziții publice.

27 Decizia de trimitere, punctele 20 și 21.

28 Articolul 26 alineatul (4) *in fine* și articolul 35 alineatul (5) al doilea paragraf.

29 Este irelevant, în prezenta cauză, dacă autoritatea contractantă efectuează ea însăși verificarea respectivă sau prin intermediul altor autorități la nivel centralizat sau descentralizat [a se vedea considerentul (102) al Directivei 2014/24].

30 Autoritățile contractante trebuie să aprecieze și riscurile care ar putea decurge din atribuirea unui contract în favoarea unui ofertant a cărui integritate sau fiabilitate este îndoielnică. (Hotărârea Vossloh, punctele 24 și 26). În acest sens, considerentul (101) al Directivei 2014/24 le amintește că sunt responsabile pentru consecințele care decurg din eventualele lor decizii eronate.

31 Conform literei (i) a alineatului respectiv, constituie de asemenea un motiv facultativ de excludere a operatorului economic faptul că acesta încearcă „să furnizeze din neglijență informații false care pot avea o influență semnificativă asupra deciziilor privind excluderea, selecția și atribuirea”.

58. În schimb, cerinţa ca oferta candidatului să fie însoţită de o enumerare şi o descriere a măsurilor de autocorectare nu ni se pare excesivă dacă el urmăreşte să beneficieze de aceasta. Cerinţa aceasta are pentru el caracterul unei sarcini, în sens procedural³².

59. Astfel cum am menţionat, autoritatea contractantă trebuie să aibă cunoştinţă de măsurile respective pentru a le evalua şi pentru a se convinge cu privire la credibilitatea unui ofertant câştigător nefiabil în principiu. Acest lucru nu înseamnă însă că, în lipsa unor menţiuni ale ofertantului, trebuie să cerceteze din oficiu dacă el a adoptat sau nu măsurile respective.

60. Curtea arată în Hotărârea Vossloh că operatorul economic:

- „trebuie să furnizeze autorităţii contractante elementele de probă care să permită să ateste caracterul suficient al măsurilor [de reabilitare] în vederea admiterii sale la procedura de achiziţii”;
- şi că dacă operatorul economic „doreşte să îşi demonstreze fiabilitatea în ciuda existenţei unui motiv de excludere relevant trebuie să coopereze în mod efectiv cu autorităţile cărora le-au fost încredinţate funcţiile respective, fie că este vorba despre autoritatea contractantă sau despre autoritatea însărcinată cu o investigaţie”³³.

61. Hotărârea respectivă nuanţează totuşi obligaţia de cooperare: trebuie să se limiteze „la măsuri care sunt strict necesare scopului urmărit prin examinarea fiabilităţii operatorului economic menţionat la articolul 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24”³⁴.

62. Vom analiza în cele ce urmează această cerinţă privind proporţionalitatea după ce le vom aborda pe cele care decurg din principiile transparenţei şi egalităţii.

3. Limite privind regula furnizării dovezilor din proprie iniţiativă

63. Actele cu putere de lege sau actele administrative adoptate de statele membre în aplicarea articolului 57 alineatul (7) trebuie, conform dispoziţiei menţionate, să respecte dreptul Uniunii. Această obligaţie implică respectarea principiilor dreptului Uniunii aplicabile în domeniul achiziţiilor publice. Apelul la proporţionalitate apare de asemenea în mod expres la alineatul (6) al articolului respectiv, în ceea ce priveşte evaluarea măsurilor de autocorectare.

a) Transparenţă şi egalitate

64. Principiul transparenţei, care înseamnă obligaţia de a prevedea în mod clar condiţiile privind aptitudinea ofertanţilor, este legat de principiul egalităţii de tratament între aceştia, până la punctul în care, potrivit Curţii, unul constituie corolarul celuilalt³⁵.

65. Prin urmare, toţi ofertanţii trebuie să fie în măsură să cunoască în mod egal condiţiile procedurii de cerere de ofertă. Din aceasta rezultă necesitatea de a indica în mod clar motivele de excludere, în special pe cele facultative, întrucât regimul şi aplicarea uniformă a acestora nu sunt stabilite de dreptul Uniunii, ci de normele fiecărui stat membru³⁶.

³² O sarcină în sens procedural implică faptul că, în temeiul principiului decăderii, cine nu respectă condiţiile prevăzute de normă (în prezenta cauză, invocarea existenţei măsurilor) pierde oportunitatea de a le îndeplini ulterior.

³³ Hotărârea Vossloh, punctul 27.

³⁴ *Ibidem*, punctul 28.

³⁵ Hotărârea din 2 iunie 2016, Pizzo (C-27/15, EU:C:2016:404, denumită în continuare „Hotărârea Pizzo”, punctul 36).

³⁶ Aceste principii interzic autorităţii contractante să respingă o ofertă care îndeplineşte cerinţele prevăzute în cererea de ofertă pe baza unor motive care nu au fost prevăzute în cererea de ofertă menţionată sau în dreptul naţional aplicabil [Hotărârea din 16 aprilie 2015, Enterprise Focused Solutions (C-278/14, EU:C:2015:228, punctele 26 şi 28)].

66. Dacă se indică un motiv de excludere în anunţul de participare, principiile transparenţei şi egalităţii nu împiedică o normă naţională să impună operatorului economic să prezinte împreună cu oferta sa (cu alte cuvinte din proprie iniţiativă), în vederea combaterii motivului respectiv, dovezi privind măsurile de autocorectare.

67. Astfel, toţi candidaţii vor putea afla, în condiţii egale, dacă, având în vedere că li se aplică motivul de excludere indicat, trebuie să declare încă de la început că şi-au *recâştigat* credibilitatea în faţa autorităţii contractante care trebuie să selecteze pe unul dintre aceştia.

68. Potrivit Curţii, ofertanţii nu pot fi obligaţi să declare din proprie iniţiativă raporturile de afiliere dintre ei atunci când o asemenea obligaţie „nu figurează nici în dreptul naţional aplicabil, nici în cererea de ofertă sau în caietul de sarcini”. În acest caz, obligaţia nu va constitui o condiţie definită în mod clar şi s-ar încălca principiile transparenţei şi egalităţii de tratament³⁷.

69. *Per a contrario*, obligaţia de a comunica împrejurările menţionate este legală dacă este prevăzută „în dreptul naţional aplicabil, [...] în cererea de ofertă sau în caietul de sarcini”.

70. Prin urmare, această jurisprudenţă nu se opune unui model de relaţie între autoritatea contractantă şi operatorul economic care îi conferă acestuia din urmă, cu caracter general, sarcina de a invoca şi, dacă este cazul, de a furniza dovezi privind măsurile de reabilitare adoptate, dacă doreşte să beneficieze de ele pentru a combate motivul de excludere indicat în anunţul de participare.

71. Un „operator economic informat în mod rezonabil şi obişnuit de diligent”³⁸ ar putea în mod ipotetic să nu cunoască condiţiile obligatorii ale ofertei care nu au fost publicate. În schimb, odată ce acestuia i se atrage atenţia, în anunţul de participare, asupra motivelor de excludere concrete, principiile transparenţei şi publicităţii nu sunt încălcate prin faptul că operatorul respectiv trebuie să declare (şi, dacă este cazul, să dovedească) faptul că, deşi i se aplică unul dintre acele motive, şi-a remediat lipsa credibilităţii.

72. Operatorul respectiv nu va putea ignora faptul că, inclusiv în cazul în care anunţul de participare nu conţine o referire explicită la măsurile de autocorectare, are posibilitatea de a le utiliza în conformitate cu Directiva 2014/24.

73. Toate aceste consideraţii sunt cu atât mai justificate de când există DEAU, care, astfel cum am arătat, conţine puncte specifice pentru declararea (şi descrierea) măsurilor de reabilitare. Amintim că utilizarea DEUC este practic obligatorie în aproape toate procedurile care intră în domeniul de aplicare al Directivei 2014/24³⁹.

b) Proportionalitate

74. Conform considerentului (1) al Directivei 2014/24, principiul proporţionalităţii se aplică procedurilor de atribuire a contractelor de achiziţii publice. Considerentul (101) reiterează principiul respectiv în special atunci când face referire la motivele de excludere facultative.

75. Articolul 57 alineatul (6) din directivă conţine o trimitere expresă la proporţionalitatea în *evaluarea* măsurilor de reabilitare pe care operatorii economici susţin că le-au adoptat.

37 Hotărârea din 17 mai 2018, Specializuoatas transportas (C-531/16, EU:C:2018:324, punctele 24 şi 26 şi dispozitivul).

38 Acesta este tipul de operator descris de Curte în Hotărârea Pizzo (punctul 36).

39 Recurgea la DEAU ar da naştere unei sarcini administrative inutile în cazul în care nu poate exista decât un singur participant prestabilit sau din motive de urgenţă sau din cauza caracteristicilor speciale ale tranzacţiei; a se vedea anexa I la Regulamentul de punere în aplicare 2016/7.

76. Prin urmare, este logică consideraţia Curţii că „[...] normele menite să precizeze condiţiile de aplicare a articolului 57 din directiva menţionată nu trebuie să depăşească ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivelor urmărite de aceeaşi directivă [...]”⁴⁰.

77. Principiul proporţionalităţii intră în joc, aşadar, în mod relevant atunci când autoritatea contractantă trebuie să evalueze caracterul suficient al măsurilor de autocorectare şi motivele de excludere, evitând, în raport cu acestea, ca nereguli minore şi nerepetate să conducă la excludere, cu excepţia unor circumstanţe excepţionale⁴¹.

78. Autorităţii contractante ar trebui să i se solicite să aplice acelaşi principiu şi în ceea ce priveşte cerinţa ca ofertantul să declare în oferta sa că, în pofida existenţei unui motiv facultativ de excludere, şi-a rectificat ulterior comportamentul şi, prin urmare, şi-a redobândit fiabilitatea?

79. În împrejurări normale, autoritatea contractantă va trebui să se limiteze să verifice dacă ofertantul a respectat cerinţa respectivă. Nu se poate considera disproporţionată o decizie care exclude participarea unui operator economic care nu şi-a îndeplinit obligaţia şi a omis să menţioneze în oferta sa că i se aplică un motiv de excludere. O astfel de situaţie există, de exemplu, atunci când acesta a săvârşit anterior o abatere profesională gravă pe care nu o declară.

80. În acest caz, factorul care determină excluderea nu este atât lipsa invocării motivului de excludere, cât însăşi existenţa acestuia (de exemplu o abatere profesională gravă), a cărui remediere care constă în adoptarea unei măsuri de autocorectare adecvate nu a fost evidenţiată de operatorul economic.

81. Pe de altă parte, vor exista situaţii în care se poate permite o flexibilitate mai mare, prin aplicarea criteriilor stabilite de Curte în Hotărârea Pizzo în ceea ce priveşte ofertanţii stabiliţi în alte state membre, „întrucât nivelul lor de cunoaştere a dreptului naţional şi a interpretării acestuia, precum şi a practicii autorităţilor naţionale nu poate fi comparat cu cel al ofertanţilor naţionali”⁴².

82. În aceste situaţii, „principiile egalităţii de tratament şi proporţionalităţii trebuie interpretate în sensul că nu se opun faptului de a permite operatorului economic să îşi remedieze situaţia şi să îndeplinească obligaţia menţionată într-un termen stabilit de autoritatea contractantă”⁴³.

83. În Hotărârea din 14 decembrie 2016, *Conexxion Taxi Services*, Curtea a reluat această idee bazată pe familiaritatea mai redusă a operatorului economic din alt stat membru cu termenii şi cu modalităţile de aplicare a reglementării naţionale relevante, întrucât sunt străini⁴⁴.

84. Considerăm că acest criteriu ar fi de asemenea aplicabil atunci când motivul de excludere existent în cazul operatorului economic nu rezultă în mod clar din documentele procedurii. Principiile egalităţii şi proporţionalităţii sunt respectate dacă, în această ipoteză, operatorului economic i se oferă posibilitatea de a remedia lipsa iniţială a unei menţiuni privind motivul respectiv (şi măsurile subsecvente de autocorectare).

40 Hotărârea Tim, punctul 45.

41 „Atunci când aplică motive facultative pentru excludere, autorităţile contractante ar trebui să fie atente în mod special la principiul proporţionalităţii. Neregulile minore ar trebui să ducă la excluderea unui operator economic doar în circumstanţe excepţionale.”

42 Hotărârea Pizzo, punctul 46.

43 *Ibidem*, punctul 51 şi punctul 2 din dispozitiv. În ceea ce priveşte obligaţia de a menţiona anumite elemente în ofertă, care nu figurează în documentaţia aferentă, ci rezultă din interpretarea juridică, a se vedea Ordonanţele din 10 noiembrie 2016, *Spinosa Costruzioni Generali* şi *Melfi* (C-162/16, nepublicată, EU:C:2016:870), *Edra Costruzioni* şi *Edilfac* (C-140/16, nepublicată, EU:C:2016:868) şi *MB* (C-697/15, nepublicată, EU:C:2016:867).

44 Hotărârea din 14 decembrie 2016, *Conexxion Taxi Services* (C-171/15, EU:C:2016:948, punctul 42).

c) Dreptul la apărare

85. În decizia de trimitere, Raad van State (Consiliul de Stat, Belgia) dă de înţeles că faptul că ofertanţii sunt obligaţi să menţioneze *motu proprio* abaterile profesionale grave pe care le-au săvârşit şi măsurile de reabilitare subsecvente ar putea fi calificat drept „autoincriminare”⁴⁵.

86. Nimic nu obligă operatorul economic să participe la o procedură de achiziţii publice. Or, dacă decide să participe, trebuie să respecte regulile acesteia. În Directiva 2014/24, relaţia dintre ofertanţi şi autoritatea contractantă trebuie să se bazeze pe bună-credinţă, astfel încât cei dintâi, tocmai din motive legate de fiabilitatea de care trebuie să dea dovadă, nu pot ascunde informaţii privind motivele de excludere care le sunt aplicabile.

87. Ofertantul trebuie să furnizeze astfel informaţiile solicitate pentru a se verifica existenţa sau inexistenţa motivelor de excludere, fiindu-i interzise *nedivulgarea* [expresie utilizată la articolul 57 alineatul (4) litera (h) din Directiva 2014/24] şi falsificarea acestora.

88. A solicita ofertanţilor care participă în mod voluntar la o procedură de achiziţii publice ca, pentru a nu fi excluşi, să declare abaterile grave preexistente (şi, dacă este cazul, măsurile de autocorectare ulterioare) nu echivalează cu a ignora dreptul de a nu se declara vinovaţi sau de a nu se autoincrimina aplicabil în alte domenii ale ordinii juridice.

89. În plus, Curtea a statuat deja că autoritatea contractantă este autorizată să solicite ofertantului documente justificative privind măsura de reabilitare, inclusiv atunci când aceasta poate avea consecinţe nefavorabile⁴⁶.

90. Situaţia este diferită atunci când, ca urmare a întinderii noţiunii „abatere profesională gravă, care pune sub semnul întrebării integritatea sa”, operatorul economic nu poate determina cu certitudine dacă unul dintre comportamentele sale din trecut poate fi calificat ca atare. În acest sens, instanţa de trimitere arată în mod corect că, având în vedere marja largă de apreciere de care dispune autoritatea contractantă în vederea analizării sale [considerentul (101) al Directivei 2014/24], nu va fi întotdeauna uşor de stabilit dacă există acel motiv de excludere.

91. În această ipoteză, în cazul în care calificarea comportamentului drept abatere gravă nu este previzibilă pentru ofertantul afectat, acestuia nu i se poate solicita să o menţioneze în oferta lui sau în DEAU. Astfel, autoritatea contractantă, căreia îi revine în final sarcina de a „demonstra prin mijloace adecvate că operatorul economic se face vinovat de o abatere profesională gravă, care pune sub semnul întrebării integritatea sa”, este cea care trebuie să acorde ofertantului posibilitatea de a invoca aspectele pe care le consideră oportune privind abaterea respectivă.

92. Am arătat că, în conformitate cu principiul transparenţei, motivele de excludere trebuie să fie enumerate astfel încât operatorul economic să le poată identifica pe cele care îi sunt aplicabile şi, dacă este cazul, să invoce că le-a corectat.

⁴⁵ Decizia de trimitere, punctul 18.

⁴⁶ De exemplu, atunci când „transmiterea unui astfel de document ar putea facilita deschiderea unei acţiuni în răspundere civilă [...] împotriva respectivului operator economi” pentru prejudiciile rezultate chiar din comportamentul care constituie motiv de excludere (Hotărârea Vossloh, punctul 30).

93. În acest sens, amintim că excluderea autorizată la articolul 57 alineatul (4) din Directiva 2014/24 se poate baza atât pe deficiențele privind executarea unor contracte prelabile [litera (g)], cât și pe săvârșirea unor abateri profesionale grave [litera (c)]. Aceste două motive ar exista în prezenta cauză, din punct de vedere material, în opinia autorității contractante și la ambele face referire în mod specific prima întrebare preliminară⁴⁷.

94. Astfel, anunțul de participare care stă la baza litigiului, întemeiat pe Directiva 2004/18, includea drept motiv de excludere săvârșirea unor abateri grave, motiv care era menționat și în Decretul regal din 15 iulie 2011. Aceasta este interpretarea autorității contractante care a invocat motivul respectiv pentru a exclude întreprinderile reclamante de la participarea la procedura de achiziții publice.

95. În definitiv, considerăm că articolul 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24 nu se opune obligării operatorului economic, atunci când motivul de excludere este indicat în mod clar în anunțul de participare, să declare (și, dacă este cazul, să dovedească) din proprie inițiativă măsurile de autocorectare adoptate.

C. Cu privire la a doua întrebare preliminară

96. În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare preliminară, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24 ar putea fi invocat direct de operatorul economic împotriva autorității contractante⁴⁸.

97. În cazul în care este admis răspunsul propus de noi la întrebarea anterioară, nu ar fi necesar să se mai răspundă la aceasta. Prin urmare, considerațiile următoare au caracter dublu-subsidiar (am arătat anterior motivele pentru care Directiva 2014/24 nu este aplicabilă în prezenta cauză)⁴⁹.

98. În opinia noastră, dacă aceasta ar fi aplicabilă, s-ar putea recunoaște efectul direct al articolului 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24, în vederea admiterii cererii asupra căreia trebuie să se pronunțe Raad van State (Consiliul de Stat, Belgia)⁵⁰.

99. Articolul respectiv conferă ofertanților un drept (cel de a invoca măsuri de autocorectare în fața autorității contractante) de care se pot prevala în fața instanțelor naționale și pe care acestea trebuie să îl protejeze.

100. Divergențele dintre cei care au intervenit în procedura preliminară se rezumă la caracterul necondiționat și suficient de precis al acelei dispoziții ca cerințe impuse de jurisprudență⁵¹.

101. În ceea ce privește caracterul *necondiționat*, dreptul prevăzut la articolul 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24 nu depinde de statele membre și nu depinde, în ceea ce privește conținutul său esențial, de ceea ce stabilesc acestea.

47 În decizia de trimitere sunt transcrise în mod detaliat (paragraful 3.6) numeroasele deficiențe privind executarea unor lucrări similare care au fost imputate atât în sarcina RTS infra, cât și în special a Norré-Behaegel, ofertante câștigătoare ale contractelor anterioare respective. Autoritatea contractantă a calificat aceste fapte drept „încălări grave și repetate”.

48 Cu toate că a doua întrebare preliminară conține trimiteri la alte alineate și litere, aceasta se limitează la eventualul efect direct al articolului 57 alineatul (6) (a se vedea punctul 22 din decizia de trimitere).

49 Punctele 24-31 din prezentele concluzii.

50 Aspectul dacă sunt întrunite sau nu condițiile pentru ca o dispoziție să aibă efect direct nu poate fi clarificat în afara contextului concret în care se adresează întrebarea. Extragerea unui mandat pozitiv dintr-o directivă necesită o rigoare textuală mai mare decât invocarea sa ca temei pentru anularea unei decizii individuale sau pentru verificarea compatibilității unei norme naționale. În primul caz, instanța națională are nevoie de mai multe îndrumări decât în celelalte. A se vedea Prechal, S., *Directives in EC Law*, Oxford EC Law Library, ediția a doua, 2005, p. 250-254 și jurisprudența citată.

51 Această jurisprudență începe cu Hotărârea din 5 aprilie 1979, Ratti (148/78, EU:C:1979:110), și este confirmată în mod clar prin Hotărârea din 19 ianuarie 1982, Becker (8/81, EU:C:1982:7).

102. În ceea ce priveşte *exactitatea*, dispoziţia oferă ea însăşi indicaţii cu privire la cerinţele minime care trebuie dovedite şi, prin urmare, evaluate⁵². Aceasta indică de asemenea în funcţie de ce criterii (gravitate şi circumstanţe particulare) va fi efectuată evaluarea⁵³ şi care sunt consecinţele evaluării pozitive şi ale celei negative⁵⁴. În plus, dispoziţia respectivă precizează când nu va exista dreptul de a prezenta măsuri de corectare⁵⁵. În sfârşit, aceasta stabileşte aspectele de bază ale regimului şi ale conţinutului dreptului respectiv.

103. Este cert că alte aspecte – materiale sau procedurale – sunt lăsate la latitudinea statelor membre, în conformitate cu regula generală prevăzută la articolul 57 din Directiva 2014/24. Un exemplu în acest sens sunt aspectele privind perioada maximă de excludere sau momentul şi modalitatea de demonstrare a reabilitării.

104. Modalitatea şi momentul în care ofertantul poate să invoce şi, dacă este cazul, să demonstreze că a adoptat măsuri de reabilitare sunt lăsate la latitudinea statelor membre. Nici alegerea între o evaluare din oficiu sau la iniţiativa unei părţi nu reprezintă o condiţie esenţială a dreptului pe care articolul 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24 îl conferă ofertanţilor.

105. Lipsa unei dispoziţii naţionale (act cu putere de lege sau administrativ) referitoare la modalităţi şi la moment nu poate totuşi să aducă atingere ofertanţilor în aşa măsură încât să elimine dreptul acestora de a invoca în faţa unei instanţe naţionale beneficiile pe care le au în materia măsurilor de autocorectare.

V. Concluzie

106. În temeiul consideraţiilor prezentate, propunem Curţii să răspundă la întrebările adresate de Raad van State (Consiliul de Stat, Belgia) după cum urmează:

„Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achiziţiile publice şi de abrogare a Directivei 2004/18/CE nu este aplicabilă *ratione temporis* situaţiei de fapt din litigiul principal, astfel cum rezultă din cererea de decizie preliminară.

Cu caracter subsidiar:

- articolul 57 alineatul (4) literele (c) şi (g) coroborat cu alineatele (6) şi (7) din Directiva 2014/24 nu se opune ca un operator economic să declare şi, dacă este cazul, să dovedească din proprie iniţiativă că măsurile de autocorectare pe care le-a luat sunt suficiente pentru a-şi demonstra fiabilitatea, în pofida existenţei unui motiv de excludere în ceea ce îl priveşte;
- operatorii economici aflaţi în una dintre situaţiile menţionate la articolul 57 alineatele (1) şi (4) din Directiva 2014/24 pot invoca în mod direct în faţa instanţelor naţionale dreptul care le este conferit la alineatul (6) al articolului respectiv.”

⁵² Articolul 57 alineatul (6) al doilea paragraf.

⁵³ Articolul 57 alineatul (6) al treilea paragraf.

⁵⁴ Articolul 57 alineatul (6) primul şi al treilea paragraf.

⁵⁵ Articolul 57 alineatul (6) primul şi al patrulea paragraf şi alineatul (7).